

ELPUSZTULT AZ AMERIKAI MAGYARSÁG¹ HALOTTAKRÓL CSAK JÓT

NEKÜNK AMERIKAI MAGYAROKNAK legfellebb tízezer dollár értékű szülőhazánk, Magyarország. Körülbelül ennyit harangozott össze a legutolsó amerikai magyar megmozdulás, mikor híre jött, hogy a szerb kormány ezrével küldi át a magyarokat a határon.

Göncruszkai származású, abaúji magyar Kender István, aki immár negyven éve eszi Amerika kenyerét és aki Ohio állam Dayton városában ma is kétszázezer dollár értékű ingatlan ura, ősz fejét kapargatva mondotta az adományt sürgető magyar hetilap szerkesztőjének, Kelemen Jánosnak:

— Nem mondom, olvastam a magyar újságból, hogy baj van a szerbekkel, de hát baj van most itt is, mert sok a munkanélküli és ritka a garas. Hát éppen no, adok én is egy dollárt, mert segít az is valamit. Tőlem az is elég, mert én már úgyse megyek többé haza, meg azután úgyszincs köztük abaúji ember.

Vájjon tudja-e és megérti-e Magyarország, hogy milyen szomorú és nagy amerikai magyar igazság van eltemetve göncruszkai Kender Istvánnak abban a mondasában, hogy a szerb területről kiüldözöttek között nincs abaúji ember? Rájönnek-e arra, hogy nekünk, akik végleg amerikai életre szorultunk, a szülőhaza fogalma nem jelenti többé a Kárpátoktól az Adriáig és a Lajtától Gyimesig menő területet, hanem csak annak a falunak szűk határát, amelyben születünk és nevelkedünk.

Az öreg amerikás magyaroknak a szerb üldözöttek javára adott egy dolláros adomány a mértéke. A fiataloké pedig, a második és harmadik nemzedéké még rosszabb. Ifjú Kender Pista vagy Kender Jancsi, akik már maguk is családos emberek, komor arccal, huzakodva néznek a magyar hetilap szerkesztőjére és kelletlenül mondják:

— None of my business. I was bom here. (Nem az én üzletem. Én Amerikában születtem.)

A magyarországi közvélemény ezekre a kegyetlen megállapításokra bizonyára azzal a kérdéssel felel:

— Hát nincsenek többé magyar intézmények, egyházak, egyletek, lapok Amerikában? Vannak. Talán többen is, mint amennyire szükségünk lenne. Íme a kimutatás:

¹ Fenti cikket az amerikai magyarság egyik nagyrdemű vezetőtagjától kaptuk, válaszként Kún Andornak folyóiratunkban megjelent, „Hogyan megy veszendőbe Amerika magyarsága?” M. Sz. XXII. 440. 1. c. cikkére változatlanul közöljük; pesszimista felfogására Kún Andor az itt következő tanulmányban reflektál. *A szerk.*

— A római és görög szertartású katolikus magyar nyelvű egyházak száma Amerikában jelenleg 73. A magyar anyanyelvű katolikus papok száma 102. Közülök 3 pápai prelátus, legtöbbje plébános, káplán vagy ferencrendi szerzetes. Két magyar apáca zárda is van. A református és lutheránus templomok száma 227, mintegy 259 lelkészrel. Magyar református lelkészképzők két helyen vannak. Két magyar árvaház van, katolikus és református alapon. Az amerikai magyar egyházi összvagyon értéke az ingatlanok nagy értékcsökkenése dacára 11 millió dollár.

Az egyletek sorában első a Verhovay biztosító egyesület 20.000 taggal és 3½ millió dollár vagyonnal. A bridgeporti Magyar Biztosító Szövetségnek 5000 tagja és 1¼ millió dollárja, a Rákóczi Egyesületnek 4500 tagja és 1½ millió dollárja, a Református Biztosító Egyesületnek 3200 tagja és 1¼ millió dollárja van. A négy nagyon kívül 736 kisebb vagy nagyobb amerikai magyar egyesület 67.000 taggal és mintegy 4 millió dollárral rendelkezik.

Az amerikai sajtó jelenleg 2 napilapból, 35 hetilapból, 4 egyleti hivatalos közlönyből, 3 vallásos jellegű hetilapból és 2 vallásos jellegű havi folyóiratból áll.

Más közjellegű tényezője az amerikai magyarságnak nincs. A 16 baptista egyházközösség és a 2 Christian Science felekezeti alakulat a magyarság körében nem számottevő. A newyorki magyar szabadkőműves páholy az orosz csoport bevonulása folytán elvesztette magyar jellegét.

A három, magyarokat összefogó tényező tehát még most is mintegy 200.000 bevándorlót magyart és 25 millió dollár értékű összvagyonot képvisel. Ennek azonban Magyarországra nézve semmi értéke nincs többé, amint azt a nagy nemzeti válság idején nyújtott csekély tízezer dollár mutatja.

Halottakat idézett a Magyar Szemle hasábjain dr. Kun Andor akkor, mikor annak megállapítására törekedett, hogy „Hogyan megy veszendőbe Amerika magyarsága?“ A jó szándékú magyar író saját hazájának érdekében azt szeretné, ha ma is olyan lenne az amerikai magyarság helyzete, mint 1913-ban, mikor amerikai írói nevem (A. S. Glenn) alatt néhai Tisza István gróf kívánságára a Magyar Figyelő című folyóiratban beszámoltam az Amerikába vetődött földművelőnek a magyar föld iránti éhségéről.

Az átmeneti magyar bevándorlóból, aki akkor aranyat söpörni jött Amerikába, azóta végleg megtelepedett öreg amerikás magyar lett, aki nem éhes többé a magyar talaj birtokára. A negyedmillió vagyonú Liszák József, aki már dédunokáiban gyönyörködik, mondja:

— Nem mennék többé vissza a kassai püspök egész birtokáért sem.

A nagy lélekbeli elváltozás miatt nem okozható senki, de legkevésbé Magyarországra. Az a vád, hogy az illetékes magyar körök nem törődtek semmit az amerikai magyarsággal és nem tettek érte semmit, nemcsak téves, de valótlan is. Nem volt arra a világháború előtt Amerikába jött magyarnak semmi szüksége, hogy sorsa felett érezze a magyar kormányzat gondviselő kezét. Magyarnak maradt hivatalos befolyás nélkül is, hiszen azzal az egyetlen gonddal vándorolt ki, hogy minél hamarabb összegyűjtse a mindenható dollárokat és hazasietve magyar birtokot szerezzen talpa alá. A hivatalos és a nem hivatalos Magyarország nem várt tőle mást, csak azt, hogy minél több amerikai dollárt küldjön vagy vigyen haza. A kivándorlót nem kellett féltetni attól, hogy beolvad az amerikai egyetemességbe, hogy elveszti faji érzését és jellegét. Ennek dacára a magyar állam a kikötő-

beli menházzal, a becsületos pénzküldés félhivatalos jellegű lehetőségének megteremtésével, magyar papokkal és lelkészekkel, magyar könyvek küldésével, amerikai magyar lapok segítségével megtett mindent a békeidőkben kivándorlók magyar voltának megőrzése érdekében.

Mindez együttvéve se ingatta meg a bevándorlónak veleszületett magyar faji érzését a régi, a háború előtti időkben. A nagy amerikai köztársaság kebelén élve meg se érezte a demokratikus eszmevilág hatását. Maradt annak, aki volt, egyszerű, falusi magyarnak, aki ha tőkét szerezve hazatért, nem gondolt arra, hogy a magyar kormányzati rendszert változtassa, hogy új gondolatokat vigyen a közéletbe, hanem meg volt elégedve azzal, ha földhöz juthatott.

Ezt az ideálisnak mondható állapotot, a magyarországi amerikai kivándorlás fénykorát derékban vágta ketté a világháború. Legelső hatásaként tüzes lobogással váltotta ki az Amerikában élő magyar lelkéből a faji összetartozás és a haza iránti szeretet lelkesedését. A háború kitörésének tizedik napján Nuber Sándor, akkori osztrák-magyar newyorki főkonzul a következőkről értesített:

— Teljesen felesleges lett volna az, hogy hivatalos felhívásban értesítem az Északamerikai Egyesült Államok területén tartózkodó alattvalóinkat hadkötelezettségükre és arra, hogy annak elmulasztása milyen következményekkel jár. Népünk a sajtóból amúgyis értesült az események felől és a háború kitörését követő első hat nap alatt 37.000 hadköteles jelentkezett hivatalomban. Jellemző az, hogy a jelentkezők 73%-a magyar honos volt, 17%-a a szorosan vett osztrák tartományokból eredt és a maradék megoszlott a nemzetiségek között. Több, mint húsz hadköteles saját költségén jött Newyorkba Califomiából átlagosan 120 dollár költséggel, hogy jelentkezzen hadi szolgálatra. Ezek kivétel nélkül magyar honos kivándorlók voltak, ami arra mutat, hogy a monarchia területén legjobban a magyarok érzik, hogy mivel tartoznak hazájuknak.

A háborúszülte lelkesedés az 1921-ik esztendeig tartott, addig az időpontig, amíg végül az amerikai magyarság is felébredt arra, hogy mi történt Trianonban Magyarországgal. A háború befejeztének pillanatában, ha a közlekedési viszonyok megengedik, az egész amerikai magyarság hazasiertett volna, de — szerencsére — csak ezrek juthattak át, akiknek egyrésze visszatérve szájról-szájra adta a hírt, hogy maradjon mindenki Amerikában addig, amíg a magyarországi viszonyok meg nem változnak és a magyar kormány hívó szavát nem halljuk.

Ez a hívó szó a trianoni viszonyok folytán sohase érkezett hozzánk és közben az Egyesült Államok is bezárta kapuit a bevándorlók előtt. Ezrével érkeztek a kétségbeesetten panaszkodó levelek azoktól, akik túlságosan siettek a hazatéréssel és többé nem tudtak Amerikába visszajutni. Sírva írták:

— Csak mégegyszer segítsen az Isten, hogy Amerikába visszajuthassak. Ti, akik ott vagytok, ne mozduljatok onnan semmi áron.

Ez az időszak, az 1921-ik évtől a mai napig terjedő esztendő hozták meg azt a nagy változást, amelynek eredményeként magyar nemzeti szempontból elveszett az amerikai magyarság és többé semmi körülmények között nem is menthető meg. A „Survey“ nevű amerikai

folyóirat hasábjain Philip J. Vandevater egyetemi tanár 1934-ben „The Melting Pot“ (Az olvasztó kohó) cím alatt ezeket írja:

„A nagy amerikai olvasztó kohó hosszú kísérletezés után végre el tudta érni azt, hogy a kivándorlás folytán partjainkra érkezett vegyes nemzetiségi elemeket egyetlen nemzeté olvassza össze. 1921 előtt az európai nemzetek mindig találtak olyan vegyszereket, amelyek az egybeolvasztás műveletét ha nem is tudták teljesen megakadályozni, de erősen hátráltatták. A bevándorlás megszigorítása felfokozta az olvasztó kohó tüzeinek hőfokát, ami meghozta a kívánt eredményt. Megállapíthatjuk azt, hogy az olvasztás nem az európai nemzetek mulasztása, hanem a mi fokozott munkánk eredménye.“

A folyóirat szerkesztőségének figyelmessége egyidejűleg arra a kérdésre is kiterjedt, vajjon mit szólnak az olvasztó kohóban ülő bevándorlók Vandevater tanár megállapításaihoz? így adhattam kifejezést a Survey hasábjain a magam nézetének:

— Caught by the cat or by the trap the fate of the mouse is the same.

Az egérnek mindegy, hogy macska vagy csapda kapja-e el. És 192r óta mi, amerikai bevándorlók csupán elkapott egerek vagyunk.

Amint a mi saját külön helyzetünk ilyen kialakulásában az Egyesült Államoknak nincsen semmi érdeme, úgy Magyarországnak nincs benne semmi hibája.

Az amerikai magyarságnak az egyetemességbe való beolvadása ellen a katolikus papság harcolt a békebeli időkben és Trianon után is jó ideig, legnagyobb sikerrel. A magyar katolikus szemináriumokat végzett papok a hitélet tanításain felül éreztetni tudták népükkel a szülőhazához és a faji kötelékekhez való ragaszkodás szükségét. Az eredményt 1912-ben Kohányi Tihamér, az első amerikai magyar lap alapítója és tulajdonosa így mutatta ki:

„Napilapom 276 helyi ügynökének összeolvasása alapján állítom, hogy jelenleg háromnegyed millió magyar él az Egyesült Államokban, akinek 62%-a katolikus vallású, 34%-a protestáns és a maradék megosztó. Ennek a néptömegnek csupán 3%-a telepedett le véglegesen Amerikában, aminek jeleként polgárjogot szerzett az új hazában. Fel-tűnő, hogy míg a katolikusoknak csak háromnegyed százaléka tagadta meg szülőhazáját, addig a protestáns elemek 26%-a hagyta el a magyar honosságot. A maradéknak pedig 92%-a olvadt be véglegesen könnyen érthető okokból.“

A világháború előtt tehát a katolikus egyházak voltak a magyar fajhoz való ragaszkodásnak végvárai Amerikában. Trianon után a megszállott és elvett területekről egész csomó fiatalabb magyar pap menekült át Amerikába, akik a régiek nyomán talán még fokozottabb mértékben próbálkoztak azzal, hogy a magyart továbbra is magyarnak tartsák. Mindenesetre nehezebb körülmények között dolgoztak, mert akkor már erősen gyökeret vert a gondolat, hogy a szülőhazában nincs többé keresnivalónk. De a magyarmentő harc folyt mégis addig, amíg az amerikai főpásztorok ki nem mondták, hogy a bevándorló elemeknek az amerikai közösségbe való kapcsolását óhajtják. Ennek jeléül egyre több és több magyar származású, amerikai ifjút vettek

fel szemináriumaikba azzal a tervvel, hogy bilinguis, azaz kettős nyelvű papjaik révén elősegítsék az olvasztó kohó munkáját.

— Az amerikai püspökök szemináriumokban nevelt fiatal magyar papok nem képesek arra, hogy magyar nyelvű egyházi beszédeket tartsanak, sőt legtöbbjük egyenesen kerébe törí a templomi szöszékben a magyar nyelvet. A hitközségi irodában ugyan kielégítően látják el a magyar híveket, a gyóntatószékben is megfelelnek, de a szöszéken csődöt mondanak. Az igazi megoldást csupán Schrems József clevelandi megyés püspök találta meg, aki Magyarországról hozatott két harmadéves kis papot azzal, hogy szemináriumában angolul tanuljanak meg. Ez a kísérlet úgy Juhász Jenő, mint Viglás Gyula áldozár papok esetében kitűnően sikerült.

Öt évvel Trianon után egyre keményebben hangsúlyozták az amerikai püspökök azt, hogy a jövőben csakis angol nyelvű katolikus egyházakat akarnak. Walsh, a trentoni egyházmegye akkori püspöke, jelenleg newarki érsek több amerikai magyar újságíró jelenlétéből nagyon hangsúlyozottan mondotta a Hemm János magyar jezsuita szerzetes tiszteletére rendezett banketten magyar papjainak:

„Minél gyorsabban végzitek el egyházközségekben azt a munkát, hogy híveiteket igazi amerikaiakká alakítsátok át, annál kedvesebbek vagytok szívemnek.“

A katolikus hit szolgálatának terén hamarosan láthatóvá vált a magyar szemináriumok fölényes műveltségű nevelése, amelynek eredményeként az 59 magyar római katolikus plébános közül ma háromnak van pápai prelátusi rangja és rövidesen még két magyar monsignori cím várható. Olyan számarány ez, aminővel se a bennszülött, se a más nemzetiségekhez tartozó katolikus papok nem dicsekedhetnek.¹

A magyar görög katolikus papságra nézve mindezek nem mérvadóok. A magyar görög katolikus papok változatlanul folytatják tovább a magyarmentő munkát és mert iskoláik is magyar nyelvűek, (a magyar római katolikus iskolákban püspöki utasításra angol nyelvű a tanítás) a második nemzedék se ment még veszendőbe. Csak a harmadik nemzedék során olvadnak majd be a görög katolikusok az amerikai közösségbe, de akkorára viszont templomaik is teljesen eltűnnek. A Vatikán újabban nagy gondot fordít arra, hogy amerikai görög katolikus papjai nötlenségben éljenek és közeledjenek a latin szertartások felé. Teszi ezt azért, mert a görög katolikus papság privilegizált helyzete sok félreértésre ad alkalmat az amerikai közvélemény szemében.

Ha van még a magyar nemzeti gondolatnak végvára Amerikában, úgy a magyar nyelvű görög katolikus egyházközségek azok, papjaik jó magyar volta és kiváltságos helyzetük folytán.

A magyarországi protestáns konvent anyagi támogatásának elvesztése óta az amerikai magyar protestáns egyházak java válságos helyzetbe került. Anyagi gondjaik miatt a jóakarattal mellettsé is csak felületesen foglalkozhatnak a magyar nemzeti érzés megőrzésével híveik sorában. Megosztottságuk is rontja helyzetüket. A különböző

¹ Monsignor Eördögh Elemér toledói, Köller Endre clevelandi és dr. Nagy Dezső detriti plébánosok a pápai prelátusok jelenleg.

amerikai felekezeti csoportokhoz tartozó lelkészeik évek hosszú során át abban a harcban merítették ki tevékenységüket, hogy ki közülök az igazi magyar kálvinista? A harc a személyeskedés terére ment át és a magyar nemzeti érzés ápolása a március 15-iki és október 6-iki ünnepélyekre szorult.

Még veszedelmesebb tényező lett az amerikai lelkészképzés intézményes bevezetése. Ezeket az iskolákat csakis amerikai anyagi támogatás révén tarthatják fent és azoknak végzettjeiből hiányzik a debreceni, sárospataki vagy pápai magyar szellem, de a tanítási színvonal is. A szellembeli különbség a Magyarországon és az Amerikában végzett lelkészek között túlélésén érezhető az otthon nevelt lelkészek javára.

Kétszáznál több protestáns hitközség közül alig akad két vagy három önfentartó egyház. Kivétel csupán a magyar voltában rendíthetetlen „független” csoport, amelynek lelkészei ma is büszkén vallják híveikkel együtt, hogy elsősorban magyarok és csak azután kálvinisták. Heves harciasságuk talán sok magyarlakta amerikai város magyarságát szakította két részre, két gyenge egyházközségbe ott, ahol egy templom szilárd lehetett volna, de a magyar nemzeti eszméhez való ragaszkodásuk mindenképpen tiszteletreméltó.

A második és harmadik nemzedéket azonban a protestáns egyházak is elvesztették, főleg ott, ahol az egyház élére amerikai képzettségű lelkész került. Így kellett ez legyen, mert hiszen ezek a lelkészek maguk is a második nemzedék tagjai, akikben az amerikai levegő erősen átjárta a magyar faji összetartozás érzését.

A Mózes vallását követő magyarok Amerikában jóformán kivétel nélkül kereskedelmi vagy ipari téren, sok esetben professzionális pályán helyezkedtek el és ez már Önmagában is parancsolóvá tette azt, hogy küzdelem nélkül olvadjanak be.

A nagy magyar biztosító egyesületek magyar voltát az ásta alá, hogy túlságosan nagyra nőttek és ezzel önmagukra vonták az állami biztosításügyi hivatalok figyelmét és féltékenykedését. A 100.000 dolláros Szent István Betegségélyező és Temetkezési Egylet ellenőrzésével, fejlődésével vagy hanyatlásával nem törődik Ohio állam, de a három és félmillió dollár vagyonnal rendelkező pittsburghi Verhovay Egyesülettől angol nyelvű ügyvezetést követel a pennsylvaniai kormány Harrisburgból. A bevándorlók, az idegenek iránti ellenszenvet érezni lehet az ellenőrző állami közegek minden rendelkezésében. A kormányzat végleges terve ez, hogy a bevándorlók biztosítási egyesületeit a „fraternal organizations” törvényei alól kivonva az „Insurance Laws” hatáskörébe utalja és mint biztosító társulatokat kizárólag angol nyelvű és szellemű vezetés alá utalja. Ezt a négy nagy magyar biztosító egyesület úgy akarja megelőzni, hogy ifjúsági osztályok felállítására révén maguk térnek át a kizárólagosan amerikai alapra, mert hiszen voltaképpen már úgyszólván csak névleg magyarok. Nem az olvasztó kohó, hanem az amerikai nemzeti gózkalapács veri ki a magyar egyesületekből a magyar jelleget.

A társadalmi, közművelődési, önképző és más hasonló célú amerikai magyar egyletek a bevándorlók elöregedése, halála vagy

félrevonulása folytán az amerikai szellemben nevelkedett ifjúság szórakozó helye lettek és nevelő erejük többé nincs. Egyik legnagyobb önképző egyesületünk, a clevelandi például előadó estélyeket rendezett a közel múltban és elsőnek a Szent Erzsébet hitközség plébánosát, Tanos Imre Árpádot kérte arra, hogy a honfoglalás előtti magyarokat ismertesse. Á rendkívül alapos készütségi! előadáson a közönség két részre oszlott: a magyarországi és az amerikai képzettségűekre. Túl-súlyban az utóbbiak, javarészt ügyvédek, orvosok, gyógyszerészek, mérnökök voltak, akiknek figyelmét az a töprengés kötötte le, hogy vajjon hol lehet az előadásban említett Bajkál-tó és Ural-hegység? A földrajzi tudatlanság gondjai közepett nem is törődtek az előadás lényegével.

Ez az átlagos mértéke az amerikai neveltségű magyar közép-osztály tagjainak is. Egyszerűen nem tudnak magyarul. Igaz ugyan, hogy egyebet se tudnak túlságosan, de magyarul nem is akarnak tudni annál többet, mint amennyi ahhoz szükséges, hogy elemi módon érintkezhessenek a pénzt jelentő és pénzt hozó magyar ügyfelekkel. Lelkükben elvesztek a magyarságra nézve.

Arthur Brisbane, az egymillió dollár évi fizetést húzó amerikai publicista írta:

— A California felé robogó vonaton két orvossal vetődtem össze. Apa és fiú, mindketten egy hivatáson. Az apa a budapesti egyetem neveltje, bámulatosan széles látkörű, nemzetközi műveltségű ember, akivel barátságot fogok ápolni, mert csak tanulhatok tőle. Irodalmat, művészetet, történelmet és mély humorral kevert előadói készséget. A fiú a John Hopkins tömeg-termelőből került ki és „sorry to confess he is no chip of the old block.“

Amit jó magyarsággal úgy fejezhetnénk ki, hogy bizony a fiú olyan alma, aki messze esett a fájától. Azt azonban nem tudja Brisbane, hogy ennek dacára a fiút emelte Amerika egyetemi tanári polcra, míg az angolul kevésbé tudó apa egyszerű egyetemi előadó maradt. Azt se tudja, hogy míg az apa megtartotta jó magyar nevét, addig a fiú angol névre hallgat.

Az emberi élet állandó tragédiája, az apák és fiák gondolatvilágának egymástól való különbözősége, legélesebből az amerikai magyarság körében nyilvánul meg. A magyar gondolatkörből érlelődött apáktól szinte ösztönszerűleg távolodtak el az amerikai szellemből nevelkedett ifjak és ez természetesen vonta maga után azt, hogy a második nemzedék elveszett a magyar hazára nézve. A Trianonban elkapcsolt területek későbbi nemzedékei mögött még ott van háttér gyanánt a szomszédos Csonka-Magyarország a maga fölényes műveltségével, de Amerikában ez is hiányzik. Az Egyesült Államokban törvényszerűleg bomlik fel tehát minden kapcsolat a bevándorlottaktól eredő nemzedékek és az eredeti származási hely között.

Jobb, értékesebb lesz-e a hajtás, amely az átültetett törzsekből ered? Bár ennek megállapítása nem tartozik most reánk, annyit mondhatunk, hogy a gyakorlati élet igen erős elsatnyulást mutat e téren. Az eredeti bevándorlást követő nemzedékből gyorsan tűnik el a magyar faj minden erénye és még gyorsabban váltódik ki belőlük az ame-

rikai élet minden bűne. Magyarországra nézve talán előnyös is, hogy ez a kétes értékű nemzedék eltagadja igazi származását és különös előszeretettel dicsekszik azzal, hogy ír-francia kevérből származik.

Az 1932-ik esztendő során a clevelandi rendőrség egy öt tagból álló bűn-bandát tartóztatott le, amelynek tagjait többrendbeli gyilkossággal vádolták. Az angol napilapok szerint a banda egyik tagja Géza Doudás névre hallgatott, ami világosan jelezte, hogy magyar származású. Mikor a vizsgálati fogságban felkerestük, tagadta magyar származását, francia apáról és ír anyáról beszélt, amire az egyik újságíró felkiáltott magyarul:

— Hála Istennek nem magyar! Nem hoz szégyent becsületes hírnevünkre.

A rácsok mögött levő bandita eltorzult arccal sziszegte vissza:

— Büdös hunkyk!

Így! Félig magyarul, félig angolul.

Hanzzely János jelentése szerint:

„A minden felekezeti amerikai magyar egyházak, betegsegélyző és temetkezési egyletek anyakönyvvezetése és könyvelése, továbbá az amerikai magyar nyelvű lapok gyász hírei alapján megállapítható, hogy a tudott magyar halálesetek száma 1933-ban 6137 és 1934-ben, december hónap kivételével, 6074 volt. A csoportos magyar telepektől félreeső, angol temetkezési vállalkozók által temetett, tehát magyar érdekből ellen nem őrizhető halálesetek száma az ezret meghaladja. Pap, lap és egylet híján nem kaphatunk adatokat olyan népes helyekről, mint a californiai San Francisco, a Wisconsin! Racine vagy a pennsylvaniai Steelton, holott e három városban legalább tizenötezer magyar él.”

A magyar beolvadás ellen küzdők sorában jelentékeny tényező a sajtó, az amerikai magyar írók és újságírók. Sajátságos jelenség, hogy az amerikai magyar életből a sors többnyire költőket, versírókat választott ki és a kötött forma nem volt alkalmas eszköz arra, hogy a beolvastási áramlattal szemben kifejezetten céltudatossággal küzdjön. A harcra alkalmasabb prózai írások során arra a megállapításra kell jutnunk, hogy a Tart pour Tart szempontból az amerikai magyar élet csupán két író váltott ki: Reményi József egyetemi tanárt és Gondos Sándort. Reményi József az egyszerű amerikai magyar néppel nem keresett irodalmi összeköttetést. Magas színvonalú, lelket boncolgató írásai felette állanak az amerikai magyar olvasóközönség színvonalának és így sikereket csak a kifinomodott ízlésű kevesek körében érhetett el. Annál nagyobb szolgálatokat tett azonban fájának azzal, hogy a bennszülött amerikai közönség körében páratlan felkészültséggel ismertette a magyar tehetség különböző termékeit, az irodalmat, festészetet, szobrászatot és zenét. Reményi a legnépszerűbb amerikai előadók közül való, aki évente 30—40 angol nyelvű előadást tart a legelőkelőbb amerikai körökben és a clevelandi Western Reserve egyetem tanszékén tartott előadásai is mindig beleszó magyar vonatkozásokat. E tekintetben nemcsak legsikeresebb, de legértékesebb eleme a magyar nemzeti érdekeknek Amerikában.

Reményivel szemben Gondos Sándor kizárólag a közvetlen magyar bevándorlókat szolgálta magyar vagy amerikai magyar vonat-

kozású, a nép ízlésének leginkább megfelelő mesemondásával. Nem e cikk hivatása az, hogy ezzel részletesebben foglalkozunk.

Az igazi magyarmentő feladat a napi és a heti sajtó vállára tornyosult volna. Ezt a munkát legsikeresebben néhai Kohányi Tihamér, a Szabadság napilap alapítója végezte, de az 1913-ik esztendőben történt halála folytán a lap üzleti sikereket hajszolva egyszerűen mellőzte igazi hivatását. Közben angol kezekre jutott, majd a magyar vonatkozások iránt kevésbé érdeklődő elemek kezére kerülve magyar szempontból értékét veszítette.

A másik napilap — Az Amerikai Magyar Népszava — a magyar nemzeti gondolat öntudatos harcosává alakult át és kiváló szolgálatokat tesz ma is ezen a téren. Céltudatosan és nagy erővel fáradozik azon, hogy a bevándorló magyarban ápolja a faji érzést és a siker elmaradása nem rajta múlik.

A csaknem negyven hetilap, a „Himler-lapok“ kivételével, teljesen helyi érdekűek, alakulásuk óta a megélhetés gondjaival küzdenek és értékük jelentéktelen. A Himler-lapok nagy példányszámuk folytán súllyal rendelkeznek ugyan, de elsőnek ébredtek arra, hogy a beolvasás ellen hasztalan küzdenének és ezért inkább a beolvasás gyorsítására törekednek. Az őszinte nyíltság, amellyel ez irányban dolgoznak, tiszteletreméltó, annál is inkább, mert a legjobban érdekelt amerikai egyetemesség részéről semmi elismerésben nem részesül.

Magyarország az amerikai magyar sajtótól többé igazi értéket nem várhat. És annak előreláthatóan gyors összeomlását, pusztulását nincs oka siratni.

A SORS ÜGY AKARTA, hogy a mi pusztulásunk, amerikai magyarok elmúlása, szinte látható beolvadása az amerikai közösségbe ne legyen Magyarországra nézve csapás és veszteség. A faji érzés talán sirathat bennünket, de a hétköznapi gyásznál nem erősebb mértékben. Engem, akinek hat évtizedes pályámon magyar toliam volt mindig a kenyerem, nem fog el többé szívbeli keserűség, ha féltő gonddal nevelt két unokámra nézek. Naptól óvtuk, széltől védtük a kicsinyeket, hogy angol szó meg ne mételyezze — egyelőre — színmagyar beszédüket. De ennek dacára már meg se lep, mikor a három és fél éves nagyobbik azt mondja:

— Nagyapó, add ide a keys-t a motor-hoz, mert drive-olni akarok.

Mondom, nem fáj ez többé, mert a többi amerikai magyarral rég megnyugodtam abban a gondolatban, hogy mire ebből a két gyerekből embeyi ember lesz, csak annyit tudnak majd a mi szülőházánk felől, hogy ilyen ország is van a térképen. Európában vagy Ázsiában, az nekik majd nagyon egyremegy.

Ha ugyan akkorára lesz még Magyarország a térképen!